

שאל את להצית, אין דבר!

אדם אינו צריך ואינו יכול לדעת כל דבר. אבל אם הוא מחליט להיות רווק מתרגם, מוטב לו להתמחות בתחום שבו הוא עוסק. וזה חל, כמובן, גם על מתרגמי הטלוויזיה. זוהי מלאכה קשה, הראויה בהחלט להערכה. אך השגיאות הן לא אחת משעשעות ביותר, וגם קצת מרגיזות.

יאללה, אדון!

אני נהג ישראלי. כתוצאה מכך אני מוצא את עצמי לא אחת נוהג בכביש ומדבר אל עצמי. מדבר על ואל שאר הנהגים. למשל: "אידיוט, זוז כבר ימינה מה, אתה לא יודע לאותות? אתה שם, הסתלק מן המסלול המהיר! איך אתה עוקף, משוגע? אתה רוצה למות צעיר? גברת, את לא כסלון של הבית שלך? יאללה, אתה שם..."

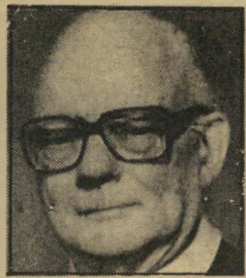
אתמול נסעה לפניי מכונית מישראל, ולה רקמול בעל עוצמה רבה. השוטר במכונית העיר ברמקול את הערותיו לנהגים: "אתה במכונית האדומה, חזור למסלול הימני! גברת, התקדמי..." היה זה כאילו התגשמו חלומותי. אמרתי לעצמי: זה מה שאני רוצה להיות כשאהיה גדול.

לידתו של מימסד

בשבוע שעבר שאלתי מי המציא את המילה "מימסד". כבר למחרת היום התבררה לי התשובה. בסוף שנות ה-50 ערך נתן ילין-מור, אישילח"י שהפך רווחי שלום מושבע, את כתבי-העת אחר. גם "אתגר" היתה אז מילה חדשה. היא המצאה, כנראה, על-ידי משה שרת. ילין-מור הירבה להשתמש במושג האנגלי אסטאבלישמנט, וזה לא נראה לו. הוא היה חניך הגימנסיה העברית בפולין, והשפה היתה יקרה לו. ידען גדול היה. ילין-מור לא המציא מילים בעצמו, ולכן פנה אל המשורר יונתן רטוש, אביהם-הענקים, וזה הציע לו את המילה "מיסד". כשסיפר ילין-מור על כך לעמיתים גורביץ, היפנה זה את תשומת-לבו לכך שיש למילה זו מיגבלות. איך להפוך אותה לפועל? — "לייסד"? זה כבר תפוס. איך להשתמש בה כשם תואר? "מיסדי"? ואז הציע גורביץ תיקון קטן: לא "מיסד" כי אם "מימסד". ומכאן: למסד, מימסרי. הנה הבאתי גאולה לעולם, הזקוק לכך מאד מאד.

חברינו הטובים בגרמניה

מדוע נהיית כל-כך ממה שקרה לוורנר הפרז? אולי זו סתם שימחה לאיד. הפרז הנ"ל היה מוסד בגרמניה. מאז 1952, בכל יום א', היה מקיים בטלוויזיה מעין שולחן-עגול פוליטי בינלאומי. התוכנית נקראה "כוכביה מוקדמת", והיתה בעלת-יוקרה רבה. אישים מכל העולם הוזמנו אליה ובאו ברצון. זה היה כבוד. בעניינים שנגעו לישראל, היה להפרז בו ה-75 כלל-ברזל: הוזמנו רק אנשי הימין. לאומנים קיצוניים כמו אפריים קישון ואם לא אנשי-הימין, אז לפחות אנשים גלאטי-כוכר, בעלי חותמת של ממשלת-ישראל. לא היה בגרמניה ציוני גדול מהפרז. אני יודע, כי מדי פעם ניסו ירדתי בגרמניה לשכנע אותו להזמין אותי לתוכנית זו, כדי להזמין קצת את מיגוד-הרעות מישראל, ובכל פעם נדחו חר וחלקי ישראל הרוגל בשלום עם הפלסטינים? חס ושלום! והנה מתברר כי הפרז זה היה נאצי בעל-תעוורת. לא זה בלבד שהיה חבר מן המניין במפלגה, אלא שכתב מאמרית-עמולה נאצית מן הסוג הגרוע. כך שיבש ב-1943 את השילטונות על כי הוציאו להורג פסנתרן יהודי, על לא עוול בכפו.

הפרז

עכשיו זה התגלה בשבועון שפינול. תחילה טען האיש שההאשמות "גרוטסקיות". אחר-כך הצטרף ואמר שהעורכים הכניסו למאמריו את הקטעים הנתעבים. לבסוף נאלץ להסיק מכותו ולהתפטר. זה מאשר כלל יסגן ברק את "ירדתי-ישראל" המיקצועיים בגרמניה, ותמאז נאצי-אחית נאצי מדופלם. זה לא מפליא. מי שרוצה להסתיר עבר נאצי, כדאי לו לכסות את עצמו בדגל מגן-דוד. זוהי הסטואה הטובה ביותר. ממשלת-ישראל היתה תמיד מודעת לעובדה זו. מעולם לא היססה לנצל נאצים-לשעבר, ושיקישו לשרת את ישראל. אמרת שירותיים סיפקה להם מה שנקרא בגרמניה "אישורי פרטי". פרטי היא אבקת-הכביסה הגרמנית הנודעת. יתכן שיש סיבה עמוקה יותר. אנשי הימין מכל העמים מכירים זה את זה אינסטינקטיבית, ונמשכים זה אל זה. נשאלת, כמובן, השאלה: האם ידעו שליחי ישראל בגרמניה את סודו של האיש? האם התיקיים של יד ושם לא הכילו את מאמריו או שמא ידעו גם ידעו, והשתמשו בו כדי להכריח את הנאצי הזה להחרים בתוכניתו קולות שלא נעמו לממשלת-ישראל?

ספרי-הושע מתאר בהרחבה ובהנאה איך בוצעה הוראה אלוהית זו. למשל, אחרי כיבוש העיר שמה העי: "ויכו אותם עד בלתי השאיר להם שריר ופליט. והיה ככלות ישראל להרוג את כל יושבי העי בשדה במידבר אשר רדפום בו, ויפלו כולם לפי חרב, עד תומם. וישבו כל ישראל העי ויכו אותם לפי חרב. ויהי כל הנופלים ביום ההוא מאיש ועד אשה שניסע-ער אלף, כל אנשי העי. ויהושע לא השיב ידו אשר נטה בכידון, עד אשר החרים את כל יושבי העי. רק הבהמה ושלל העיר הניח בידו להם ישראל, כדבר ה' אשר ציווה את יהושע... ואת מלך העי תלה על העץ עד עת הערב, וכבוא השמש ציווה יהושע ויורידו את נבלתו מן העץ וישליכו אותה אל פתח שער העיר. אז יבנה יהושע מיוזב לה' אלוהי ישראל."

יצחק שמיר למד בפולין בבית-ספר עברי, שבו לימדו את התנ"ך היטב. כשהוא מדבר על ספרי-הושע, הוא יודע מה הוא שח. וכאשר הוא מביא תיאור עתיק זה כדוגמה לפיתרון הבעיה

הדמוגרפית בימינו, הוא מבין היטב את המשמעות המחרידה של המילים. יתכן ששמיר איכר מזמן את התחושה למשמעות הדברים היוצאים מפיו יום-יום, שכל אחר מהם מחריד ממישנו. אך העם שומעים את הקולות, והנוער מקשיב.

קיסרית בשם רואג'ר

משהו על תרגומים. אין אדם הופך מתרגם מכות גזירה. אין הוא שפוט למיקצוע זה. הוא בוחר בו בהתנדבות. לפעמים אני תמה מדוע. כדי לתרגם ציורה כלשהי, לא די בידעית השפה המתורגמת. יש לדעת את המושגים הקשורים בתוכן הציורה. הצופה בסרט הקיסר האחרון עלול לתמוה על שמה של הקיסרית הזקנה. התרגום מגלה שזוהי "הקיסרית דואג'ר". האם זה שם סיני? ואולי מאנצ'ורי? לא דווקא. הקיסרית דואג'ר לא היתה ולא נבראה. המתרגם שפוט לא ידע שיש מילה אנגלית DOWAGER. פירושה: אלמנה שיש לה תואר מלכותי בבבלית המנוח. אמה של אליזבת השנייה, מלכת הממלכה המאוחדת, היא המלכה-האם ("דואג'ר-קוויין"). האשה הזקנה בסרט היא הקיסרית-האם. (בצרפתית עתיקה, דואג'ר פירושו עוצמה). שמה האמיתי היה צו הסי.

במקומות אחרים בסרט מדובר על "שרייהמלחמה". אך האנשים האמורים לא היו שרים, ולא חברי-ממשלה. המושג האנגלי WARLORDS התייחס לגנרלים הסיניים, שהשתלטו בין שתי מלחמות-העולם על סין. כל גנרל שפיקד על כמה אוגדות השתלט על איזור כלשהו. ציפצף על הממשלה המרכזית והפך רווחי מקומי. אחר מהם אף שבה פעם את שליטה-המדינה, צ'אנג קיי-שק, ושיחרר אותו רק אחרי שסחט ממנו ככל העולה על רוחו. אפשר לתרגם את המושג WARLORD כ"רווחי צבא", או סתם כ"גנרל סיני".

כפי שאמר המורה של הקיסר הקטן בסרט (פיטר או'טול): "הור מלכותו, צריכים לדייק במילים כדי לדייק במחשבה". פעם סיפרה לי ירדה שווייצית שהיא מתרגמת יחד עם חברתה ספר מסוים מאנגלית לגרמנית. עלילת הספר התרחשה בסין. היו לה ספקות לגבי מושגים מסוימים, והיא שאלה אותי אם אוכל לעזור. אמרתי לה שאין לי מושג בעניינים סיניים, אך אני מוכן לנסות.

"מה זה נמרים מעופפים?" שאלה הידרה. היא ניחשה שזה משהו פולחני בדת הסינית. הסברתי לה שהנמרים המעופפים אינם אלא טייסי יחידת-התובלה של חיל-האוויר האמריקאי במלחמת-העולם השנייה, שהובילו אספקה לסיין. והו גם שמה של חברת-העופה בימינו, שהוקמה על-ידי יוצאי היחידה ההיא. "ומה זה OLD CHINA HANDS?" שאלה הידרה, שסברה שגם זה משהו הקשור במיתוס סיני עתיק. הסברתי לה שאין זה כלל מושג סיני, אלא אנגלי, ופירושו: "מומחים ותיקים לענייני-סין".

לפעמים יש אסויסציאות מוזרות ביותר. ישבתי ועברתי על ערימה של תצלומים מן ההפגנות בשטחים הכבושים. חיילים. מפגינים. פצועים. עננים של גזא מרמיע. צמיגים בוערים.

פיתאום שמתי לב שאני מזמזם לעצמי מנגינה. היה זה שיר ב"ח"ר. הימנונו של זאב ז'בוטינסקי, שלמרתיו בימי נעוריי באצ"ל. איך נוצר הקשר התת-הכרתי?

גיליתי אותו בנסקל: ...שא את להצית, אין דבר! כי שקט הוא רפס, הפקר דם נפש למען ההוד הנסתר... אולי תירגם מישהו את המילים לערבית?

בני ראובן ובני גר

ועוד אסויסציאה. מתפלאים על כי האזרחים הפלסטיניים בישראל הכריזו על שבת-הזדהות עם אחיהם בשטחים הכבושים, ואף היו "התפר-עיוות", ר"ל. זה הזכיר לי משהו בתנ"ך. חיפשתי, חיפשתי ומצאתי. זה היה כאשר הגיעו בני-ישראל לארץ גילעד בעבר-היורדן. ומיקנה רב היה לבני-ראובן ולבני-גד עצום מאוד, ויראו את ארץ יעור ואת ארץ גילעד והנה המקום מקום-מיקנה. בקיצור, הם רצו להישאר שם, תחת לעבור את הירדן יחד עם שאר בני-ישראל. ואז אמר להם משה את הפסוק הבלתי-ינשכח: "האחיהם יבואו למלחמה, ואתם תשבו פה?"

מוח אנאליטי

היה צרפתי בשם ז'ק סוסטל. הוא היה אדם ליברלי ומתקדם. אינטלקטואל שמאלי. פרופסור להיסטוריה של אמריקה שלפני-קולומבוס. מוח אנאליטי. עסקן במפלגה הסוציאליסטית. באחד הימים, כאשר שלטה בצרפת ממשלה סוציאליסטית, הוא התמנה לתפקיד המושל של אלג'יריה. שם סערה אז מלחמת-השחרור. במהירות מרהימה החליף סוסטל את עורו. הוא הפך עריץ אכזרי, מושל קולוניאלי מגואל-ברם, פאשיסט במעשיו ומח-שבתי.

היכרתי אותו בסוף שנות ה-50, אחרי ששחרר מתפקידו. הוא הסביר לי בלהט שלעולם, לעולם לא תנטוש צרפת את אלג'יריה. אלג'יריה, כך אמר, אינה שטח כבוש. היא חלק של צרפת, ארמה מאדמת המולדת. באלג'יריה יש שני מיליון מתנחלים, ולעולם לא יסכימו לנטוש את ארמם. כאשר העלה הימין את שארל דה-גול לשלטון, וזה ניגש לצי-שית שלום עם אש"ף האלג'ירי ("שלום בין האמיצים"), הפך סוסטל אויבו המושבע. חשדו בו שהיה לו קשר עם המחתרת הפא-שיסטית שניסתה לרצוח את דה-גול (יום החר). הוא הפך עי-מורד-התווך של הימין הקיצוני-הקיצוני, מין יוכל נאמן צרפתי. הוא גם ביקר בארץ כאורחו של מנחם בגין.

סוסטל

שאלתי פעם ירד צרפתי, שהכירו בשנותיו הראשונות, מה קרה לאיש. מה גרם לשינוי כה קיצוני באישיותו ובהשקפותיו? "זה פשוט", הסביר לי. "קח את האדם הכי-הגון והכי-נורמלי, תן לו תפקיד של מושל קולוניאלי, מכונית-פאר וליווי של אופי-נוענים מלפנים ומאחור, מישמרות-כבוד ושליטה לחיים-זלמוות על חייהם של מיליונים — והוא יחליף את עורו. זה משחית גם את האיש הגון ביותר. שום אדם אינו יכול לעמוד בפני זה". לי זה מזכיר באחרונה את יצחק רבין.

ויכו אותם לפי חרב

גם ליכנו, ואיננו מסוגלים עוד לקלוט את כל הוועות הניתכות עלינו, בכתב ובעל-פה. אחרת, איך זה לא שם איש לב לברברים שאמר יצחק שמיר לפני חורש בושינגטון — שבועיים לפני שהתחילו הוועות בעזה? ירדתי אלכס מסיס שלח לי מניו-יורק קטע של גליון הארץ מיום ה-22 בנובמבר 1987. הוא סימן בו את הדברים שאמר שמיר בהרצאה בכנס לחקר המיזרח התיכון — אחד המוסדות המוסווים של השדולה היהודית. וכך מדווח הארץ: "בהרצאתו, שבה נכחו גם נציגים ממצריים, פולין, ברית-המועצות וסגל דיפלומטי מאירופה, אמר שמיר כי הבעיה הדמוגרפית אינה בעייה רצינית, וכי קיימת הגומה רבה בנושא זה — עובדה, בעייה דמוגרפית היתה קיימת עוד בתקופת יהושע בן-נון, ואנו עדיין קיימים." יתכן כי הקומוניסטים מפולין ומברית-המועצות, וגם המצרים, אינם בקיאים בתנ"ך. אבל אנחנו למדנו אותו בבית-הספר. למדנו כי יהושע בן-נון קיבל מפי הקודש-ברוך-הוא הנחיה אישית איך לפתור את הבעייה הדמוגרפית: על-ידי רצח-עם. הוטל עליו להשמיד את כל האוכלוסיה של ארץ-כנען, זקן ונער, איש ואשה, עד האחרון שבהם.